

ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKASI
OLYI VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKASI
INNOVATSION
RIVOJLANISH VAZIRLIGI

ИЖТИМОЙ СОҲАНИ
МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ КОНТЕКСТИДА
ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМ ТАРАҚҚИЁТИ:
МУАММО ВА ИСТИҚБОЛЛАР
РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН

МАТЕРИАЛЛАРИ

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ПЕДАГОГИКА КАФЕДРАСИ**

**“ИЖТИМОЙ СОҲАНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ
КОНТЕКСТИДА ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМ
ТАРАҚҚИЁТИ: МУАММО ВА ИСТИҚБОЛЛАР”**

Республика илмий-амалий анжуман

МАТЕРИАЛЛАРИ

2021 йил 28 май

БУХОРО

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 2 мартдаги 78-фармойиши асосида 2021 йил 28 май куни Бухоро давлат университетида **“Ижтимоий соҳани модернизациялаш контекстида педагогик таълим тараққиёти: муаммо ва истиқболлар”** мавзусида ўтказилмоқда.

Анжуманнинг мақсади - мамлакатимизда таълим-тарбия тизимини янги босқичга кўтариш, педагог кадрлар тайёрлаш сифатини илғор халқаро стандартлар асосида такомиллаштириш ва олий педагогик таълим сифатини ошириш, педагогик таълим соҳасида илғор хорижий тажрибани кенг жорий этиш, педагогик таълим инфратузилмасини яхшилаш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш ҳамда Республикада ушбу соҳада эришилган илмий натижаларни амалиётга татбиқ қилиш ҳисобланади.

Такризчилар:

М.Ҳ.Махмудов, педагогика фанлари доктори, профессор

М.Қуронов, педагогика фанлари доктори, профессор

Таҳрир ҳайъати:

Ш.Ш.Олимов, Б.Р.Адизов, Б.С.Сафаралиев, Г.Я.Гревцева,

И.Е.Емельянова

Мақолаларни тўпловчи ва нашрга тайёрловчи Педагогика кафедраси доценти

Қ.Ф.Абдуллаев

шакллантириш муаммоларининг ечимини топиш масалалари республикамиз олимлари: Қ.Назаров, Н. Жўраев, Н.Комилов, М. Абдуллаев, М.Махмудов, М.Шарифхўжаев, А.Иброҳимов каби олимларнинг илмий изланишларида ўз ифодасини топган бўлса, миллий маънавиятимизга хос бўлган ҳистуйғуларни, ғурурни, ватанпарварликни ёш авлодда шакллантириш муаммоларининг психологик ва педагогик жиҳатларини Э.Ғозиев, В.Каримова, М. Қурононов, С. Носирхўжаев, М. Зарипов, О. Мусурмонова, Ш.Абдуллаева, Ш. Курбонов, Э. Сейтхалилов, Қ. Курбонбоев, Н. Ортиқовлар тадқиқ этишган.

Ёшларда ватанпарварлик туйғуларини шакллантириш ва ривожлантириш омилларининг психологик жиҳатлари хориж олимлари: Hartmann Ingo, Vincent Greney, Thomas Kellaghan, John Morgan, Wilcoxon Frederik, Morgan Georgelar томонидан тадқиқ қилинган. Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, Олий таълим муассасалари талабаларида ватанпарварлик даражаси кўрсаткичларини педагогик таҳлил қилиш ва баҳолашнинг мазмунмоҳиятини замонавий шароитда тадқиқ қилиш алоҳида тадқиқот предмети сифатида танланмаганини кўрсатиб ўтиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси.<http://www.press-service.uz/uz/lists/view/1371>

2. Узоқов А.М. Formation and development of patriotism among students in the institution of higher education.// "European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences". Progressive Academic Publishing, UK. Angliya. 2019. 1- son. 246-250. (13.00.00; №3)

3. Узоқов А.М. The results of diagnosing the level of patriotism of students in the classroom for pre-conscription training.// "European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences". Progressive Academic Publishing, UK. Angliya. 2019. 4- son.686-689. (13.00.00; №3)

4. Чан Ким В., Моборн Р. Стратегия голубого океана. Как найти или создать рынок, свободный от других игроков. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2017. 336 с.

TALABALAR AHLOQIY MADANIYATI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK DEONTOLOGIYA FANINING AHAMIYATI.

O.R. Ortiqov

Pedagogika kafedrasi o'qituvchisi

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar kelajagimiz bo'lgan yosh avlod tarbiyasining muhim qiyofasini shakllantirishi zarur. Chunki ta'lim-tarbiya sohasida amalga oshirilgan islohotlar natijasi va jamiyatda bu tizimga munosabatning izchil emasligi ayon bo'ldi. Ta'lim-tarbiya sohasidagi muammolar bevosita yoshlarning ma'naviy-axloqiy qiyofasiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Yoshlar axloqiy madaniyatini shakllantirishga bevosita xizmat qiladigan fanlar qatorida deontologiya ham alohida o'z o'rnini va ahamiyatiga ega.

Deontologiya, ya'ni kishining xulqi, odobi haqidagi tushuncha 16-asrning boshlarida ingliz faylasufi va iqtisodchisi I. Bentam tomonidan taomilga kiritilgan.

Deontologiya yoki deontologik axloq (qadimgi yunoncha "kerak") - bu axloq va axloq muammolari haqidagi ta'limot, axloqning bir bo'limi[5]. Amalga oshirilgan harakatni baholashda deontologiya uning ma'lum qoidalarga muvofiqligi yoki mos kelmasligi asosida amalga oshiriladi. Ba'zan uni vazifa etikasi (yoki burch) yoki xulq-atvor qoidalariga asoslangan axloqiy tizim deb atashadi, chunki ular burch tushunchasining asosidir.

Deontologik axloqning mohiyati shundan iboratki, harakat oqibatlarga qaraganda muhimroqdir, odatda, bu natijaviylik [6], ezgulik etikasi va pragmatik etikaga ziddir.

J. Bentam o'zining "Deontologiya" yoki "Axloqshunoslik to'g'risida" asarida axloq nazariyasi, axloq haqidagi fan deb taklif qilgan[6]. Keyinchalik, fanni axloqiy qadriyatlar tomonidan berilgan majburlashning ichki tajribasi sifatida ko'rib, insoniy burch muammolarini tavsiflash bilan cheklandi. Zamonaviy ilm-fanda bu atama C.D. Broad tomonidan kiritilgan. 1930-yilda nashr etilgan "Axloq nazariyasining beshta turi" kitobida [5] alohida tarmoqlar tibbiy deontologiya bo'lib, ular tibbiy etika tushunchasi bilan birlashadi [4] va bioetika va huquqiy deontologiya (etika)[6] deb ta'riflaydi.

Bugungi kunda yuridik kasblarning deontologiyasida - ta'lim va tartibga solish jihatlari alohida e'tibor qaratilmoqda. Ko'pgina Yevropa mamlakatlarda deontologik axloqning jihatlari qonuniy ravishda tasdiqlangan. Jumladan, Frantsiya milliy politsiyasining deontologiya kodeksi, Britaniya politsiya xizmatining axloqiy tamoyillari to'g'risidagi nizom, Germaniya Federativ Respublikasi politsiyasi xodimi

axloq qoidalari, axloq kodeksi, AQSh politsiyasi zobiti, oddiy va shaxsiy tarkibning Faxriy kodeksi va Rossiya Federatsiyasi ichki ishlar organlari qo'mondonligi qonunlari sifatida yaratilgan.

Xalqaro darajada, shuningdek, bir qator yuridik kasblarning deontologik kodlari bilan bog'liq huquqiy hujjatlar mavjud hamvud. Masalan; Evropa hamjamiyati yuristlari uchun umumiy qoidalar kodeksi) [3].

Deontologik muammolar haqida so'z yuritilishi doimo J.Bentam va uning nazariy qarashlari bilan ob'ektiv ravishda bog'liq. 1990-yillarga qadar deyarli barcha mahalliy tibbiy deontologiya asarlarida va kamdan-kam uchraydigan huquqiy, "deontologiya" tushunchasining genezisi ushbu kontseptsiyani ilmiy muomalaga kiritgan Jeremia Benthanning bir qator qarashlari va tushunchalari uchun uni marksizm-leninizm ta'limoti klassiklari tanqid qilganlar.

Pedagogik deontologiya – jamiyat tomonidan o'qituvchi shaxsi, u tomonidan pedagogik majburiyatlarning bajarilishiga nisbatan qo'yiladigan talab va axloqiy yo'l-yo'riq, ko'rsatmalar, qoidalar majmuidir.

Demak, pedagogik deontologiya bu o'qituvchining kasbiy burchiga muvofiq xulq-atvori haqidagi fan. Shundan kelib chiqib aytishimiz mumkinki, pedagogik deontologiya fanining maqsad - talabalarni pedagogik deontologiya va kompetentlik fanining ilmiy-nazoriy asoslari, pedagogik deontologiya va kompetentlik tushunchasining mazmun-mohiyati va kasbiy etikaning pedagogik faoliyatidagi ahamiyati va o'rni, kasbiy etika me'yorlari haqida ma'lumotlar berishdan iborat.

Pedagogik deontologiya nafaqat o'qituvchining kasbiy majburiyatining ma'nosini ochish, kasbiy faoliyat natijalari uchun javobgarlik, talabalar, ularning ota-onalari, hamkasblari bilan munosabatlar jarayonida o'qituvchilarga qo'yiladigan me'yorlar va talablar tizimini belgilashdan tashqari, ularni amalda bajarish shartlarini aniqlashni o'z ichida olgan fandır.

Deontologiya fani "Shaxs-odam" tizimiga oid kasblarda inson ichki dunyosiga ta'sir qiladi, uning shaxsiy fazilatlarini shakllantiradi, tabiiy moyillikni rivojlantirish uchun sharoit yaratadi. Shuning uchun har bir mutaxassislik faqat o'ziga xos bo'lgan professional axloqqa, o'ziga xos deontologik qiyofaga ega bo'lmog'i kerak. Masalan; o'qituvchiga o'qituvchining xatti-harakatlarini pedagogik faoliyat xarakteriga muvofiqlashtirishning ob'ektiv ehtiyoji natijasida paydo bo'lgan va o'qituvchining kasbiy burchiga munosabatini belgilaydigan axloqiy me'yorlar, qadriyatlar, ideallar majmuasi bo'lgan pedagogik axloqdir.

Binobarin, pedagogik etika ushbu axloqiy me'yorlarni, qadriyatlarni, shuningdek, pedagogik faoliyatga xos talablarni shakllantirish bilan shug'ullanadi va pedagogik deontologiya ularni anglash va amalga oshirish bilan muammolarni o'rganadi va o'rganadi.

Pedagogik deontologiya fanining predmeti - bu o'qituvchini uning kasbiy xulq-atvorini birgalikda belgilaydigan axloqiy me'yorlar tizimi tomonidan amaliy faoliyatda o'zlashtirish va boshqarish jarayonini o'rganishdan iborat.

Shuni ta'kidlash kerakki, o'qituvchining xulq-atvori nafaqat ijtimoiy normalarni (axloq normalari, urf-odatlar, huquq normalari va boshqalarni) bilish bilan, balki uning ushbu ijtimoiy, va birinchi navbatda, kasbiy qadriyatlarga (huquqiy, axloqiy estetik va boshqalar) munosabati bilan belgilanadi. Talabalarda axloq-odob va xulq atvorning shakllanishida albatta deontologiyaning tamoyillari zarur bo'lib, ular quyidagilardan iborat.

1. **O'quvchining tabiatiga mos ravishda barkamol rivojlanishiga ko'maklashish tamoyili** bo'lib, o'qituvchi tomonidan uning malakasi darajasini doimiy ravishda takomillashtirishni, bolaning har qanday o'quvchining psixologiyasini o'rganishga, bolaning bilim olishga bo'lgan qiziqishini rag'batlantirish, uning bilim faolligini oshirish va ta'limni rivojlantirish g'oyalarini hayotga tadbiiq etish maqsadida amalga oshirilishini nazarda tutadi.

2. **Adolat va haqqoniylik, oshkoralik, tamoyili;** unga muvofiq o'qituvchi o'zini va ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini haqiqiy xizmatiga qarab va sarf qilingan sa'y-harakatlarga mutanosib ravishda baholashi nazarda tutiladi.

3. **Talabaga uning jismoniy va ruhiy salomatligiga zarar etkazmasdan foydali ta'sir ko'rsatish tamoyili.** Ushbu tamoyil o'qituvchining har bir aniq talaba, hamkasbiga individual xususiyatlarini, o'zini aloqa sherigi o'rnida qo'yish va vaziyatga o'z pozitsiyasidan qarash qobiliyatini, shuningdek, o'quvchilarining psixosomatik kasalliklariga to'siq topa olish qobiliyatini hisobga olgan holda, har bir aniq talaba, hamkasbiga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo'lishini nazarda tutadi. Shaxsiy xususiyatlarini deontologik talablarga muvofiqlashtirish, sog'liqni saqlash, valeologik savodxonlikni amaliyotga tatbiiq etish Kasbiy faoliyatni tashkil etishda pedagog quyidagi majburiyatlarni bajara olishi zarur: muayyan mehnat vazifalarini, asosan, aqliy mehnat vazifalarini amalga oshirish; talabalar, ularning ota-onalari, hamkasblar bilan o'zaro munosabatni to'g'ri tashkil etish; tanlagan kasbiga, talabalar va

pedagogik jamoaga hamda jamiyatga boʻlgan shaxsiy munosabatini chuqur anglash. Pedagogik majburiyatlar sirasidan, yana shuningdek, kasbiy faoliyatni tashkil etishga ijodiy munosabatda boʻlish, oʻziga nisbatan talabchanlik, kasbiy bilimlarini boyitib va pedagogik malakasini oshirishga intilish, talabalar va ularning otaonalari bilan oʻzaro hurmatga asoslangan va talabchan munosabatni oʻrnatish, murakkab pedagogik nizolarni ijobiy hal qilish koʻnikmalarini oʻzlashtirish kabilar ham oʻrin oladi.

Xulosa qilib aytadigan boʻlsak, taʼlim-tarbiya tizimida insonlar mehnati va faoliyatining maʼlum bir sohasi bilan shugʻullanuvchi oʻquvchilarga taalluqli axloqiy normalar, talablar mavjudki, ular ahloq **kasb (professional) axloqi** deyiladi. Jamiyatdagi odob-ahloq kasb axloqi bilan munosabatda boʻlib, umumiylik va xususiy munosabatlarga ajratiladi. Umuminsoniy ahloq nazariyasining koidalari, tamoyillari va tushunchalari, afzalliklari va kamchiliklari oydinlashtiradi va rivojlantiradi. Kasb ahloqi barcha soha kishilari uchun xos boʻlib, oʻqituvchi, xakim (vrach), tijoratchi, huquqshunos, artist, rahbar xodimlar uchun inson —kasb ahloqini, oʻzaro muomala munosabatlarini tartibga soluvchi ahloqiy normalarga asoslanadi. Jamiyatning, davlatning xam ijtimoiy soxa vakillarga ishonchi yuqori boʻladi. SHuning uchun xam oʻqituvchi, vrach, raxbar xodimning ahloqiy fazilatlar shu kasbning vakillari ekanligini koʻrsatuvchi muhim belgilardan hisoblanadi. Muallimlik ana shunday kasblardan yuksagi, namunasi boʻlgani uchun oʻqituvchi odobi axloqining boshka turlaridan farq qiladi, bu — pedagogik faoliyatning axloqiy xarakteri va oʻziga xos xususiyatlaridan kelib chikadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oʻzbekiston Respublikasining “Taʼlim toʻgʻrisida”gi qonuni -T.: “Oʻzbekiston”, 2020 yil 23 sentabr.
2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yoʻlimizni qatʼiyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga koʻtaramiz. - T.: “Oʻzbekiston”, 2017 y., - 592 b
3. Beauchamp, Tom L. 1991 Philosophical Ethics: An Introduction to Moral Philosophy, 2nd Ed. New York: McGraw Hill: 171.
4. Flew, Antony. 1979. «Consequentialism». In A Dictionary of Philosophy (2nd Ed.). New York: St Martins: 73.
5. [dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2171/DEONTOLOGIYA Deontologiya] // Filosofskiy ensiklopedicheskiy slovar. / Gl. redaksiya: L. F. Ilchuyov, P. N. Fedoseev, S. M. Kovalyov, V. G. Panov. — M.: Sovetskaya ensiklopediya, 1983.
6. Maksimov L. V. De ontologiya // No vaya filosofskaya ensiklopediya: v 4 t. / In-t filosofii RAN; Nats. obshstv.-nauch. fond; Preds. nauchno-red. soveti V. S. Styopin. — M.: Mysl, 2000—2001. — ISBN 5-244-00961-3. 2-e izd., ispr. i dopol. — M.: Mysl, 2010. — ISBN 978-5-244-01115-9
7. Muslimov N.A., Urazova M.B. Proektivnaya deyatelnost budushchego uchitelya. Ucheb.posobie. — T.: GrandPaper, 2011. — 92 s
8. Mikeslina L. A. «Deontologiya, ili nauka o morali» // Novaya filosofskaya ensiklopediya: v 4 t. / In-t filosofii RAN; Nats. obshstv.- nauch. fond; Preds. nauchno-red. soveti V. S. Styopin. — M.: Mysl, 2000—2001. — ISBN 5-244-00961-3. 2-e izd., ispr. i dopol. — M.: Mysl, 2010. — ISBN 978-5-244-01115-9
9. M.Ochilov, N.Ochilova. Oliy maktab pedagogikasi. Darslik. -T., «Aloqachi», 2008, 304 bet

HOJI MUINNING TARBIYAGA OID QARASHLARI

R.I.Temirov

BuxDU “Pedagogika nazariyasi va tarixi” magistratura mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: p.f.n,dotsent B.J.Umarov

Annotatsiya: Ushbu maqolada jadidchilik harakati namoyondalaridan biri, maʼrifatparvar ajdodimiz Hoji Muinning tarbiyaga oid qarashlari haqida fikr va mulohazalar yuritilgan.

Kalit soʻzlar: Rahnamoi savod, Mehriy, vazoifi xonadoriy, mehnatkashlar tovushi, taraqqiyparvar.

Ay qalam, haqni yozarda oʻlgʻil,
Maslaking yoʻlida qurbon boʻlgʻil.
Bu zamonda kim erur haqqoniy,
Shubhasiz toʻkilur oning qoni.

“Zarafshon” gazetasi, 1923- yil 25-yanvar.

МУНДАРИЖА

О.Х.Хамидов. Таълим жараёнини модернизациялаш мамлакат тараққиётининг муҳим омили.....3

1-ШЎЪБА. ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМНИНГ ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ВА АНТРОПОЛОГИК АСОСЛАРИ.....5

Б.Р.Адизов. Талабаларда креативликни ривожлантиришга йўналтирилган хорижий тажрибалар5
Ш.Ш.Олимов. Педагогик таълимда ўқитувчи инновацион фаолиятини ривожлантириш технологиялари.....8
Н.У.Махкамова. Узлуксиз маънавий тарбия жараёнида ўқитувчи маҳорати9
N.E.Azimova. O'qitish jarayoni yaxlit tizim sifatida.....11

2-ШЎЪБА. ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ЙЎНАЛИШЛАРИ15

Г.Я. Гревцева, Т.Н.Моковая. Актуальность проблемы развития информационно-цифровой грамотности как фактора социализации студентов15
Sh.Y.Samiyeva, L.R.Djuraeva. The importance of innovative technology "portfolio" in objective assessment.....19
Ш.Х.Самиева. Таълим жараёнида халқаро тажрибалар ва масофавий таълимни қўллашнинг муҳим йўналишлари.....20
M.R.Vaxramova. Modulli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali ta'lim samaradorligini oshirish shartlari22
O'.U.Qurbonova. O'zbekistonda mustaqillik yillarida uzluksiz ta'lim tizimi taraqqiyotining pedagogik omillari.....23
М.Жумаева. Инновацион жараёнлар ривожланишининг умумий йўналишлари26
O'.U.Qurbonova, D.Axmedova. Pedagogik fanlarni o'qitishda muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning ayrim masalari.....29
O'.U.Qurbonova, O.U.Qurbonova. Yangilangan pedagogik fikrlarning mohiyati va ulardan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanishning ustuvor yo'nalishlari.....30
O'.U.Qurbonova, I. U.Qurbonova. Mustaqil O'zbekistonda o'quv jarayoniga masofaviy ta'limni joriy etish texnologiyalari.....33
С.С.Хўжаев. Таълимда рақамли технологиялар34
М.О.Очилова. Таълим тизимини дидактик лойиҳалаш36
S.A. Muxamedova, B.R.Adizov. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari mazmun-mohiyati38
M.M.Kadirova. Iqtisodiy ko'nikmalarni takomillashtirish asoslari39
Қ.Ф.Абдуллаев. Талабалар ўқув-билув фаолиятини фаоллаштиришга йўналтирилган маъруза машғулотлари41
Ш.Ш.Останов. Арт-терапия воситалари орқали талаба-ёшлар креативлигини ривожлантириш45
N.A.Asadova. Boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish metodikasi48
R.H.Asadova. Boshlang'ich sinf dars mashg'ulotlarida innovatsion ta'lim texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati xususida49
Islomova Z. Boshlang'ich sinflarda o'tkaziladigan didaktik o'yinlarning mazmuni va ulardan foydalanish metodikasining ahamiyati50
Sodiqova R. Boshlang'ich sinflarda shaxs ma'naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari50
А.Бобоев. Чақирикқача тайёрлаш ҳарбий таълим машғулотларини ўтказишда замонавий таълим технологияларини жорий этишнинг ўзига хос хусусиятлари52
Каримова Ш. Бошланғич таълимда ўқувчиларга миллий кадриятларни ўргатишда ички туризмнинг аҳамияти55
Сафарова М. Бошланғич синфларда мультимедиа технологияларидан фойдаланишнинг аҳамияти хусусида56
Акрамов А. Ёшларда спорт қобилиятлари шаклланишида психологик ёндашувнинг аҳамияти.....57
Тошева Д. Бошланғич синф ўқитувчисининг педагогик ва инсоний фазилатлари58
Xafizova N. Boshlang'ich sinf oquvchilariga matematik miqdorlarni o'rgatishning amaliy jihatlari va ahamiyati.....59
Ш.У.Гафоров. Психологическое здоровье человека61